

SEURAKUNNAN KASVATUSTYÖ SIJAISHUOLLON TUKENA
Kehitystarpeita lastensuojelun sijaisperheiden näkökulmasta.

Tuomo Javanainen
Opinnäytetyö
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Kristillinen lapsi- nuorisotyön
suuntautumisvaihtoehto
Sosionomi (AMK) +
kirkon nuorisotyönohjaajan
virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Javanainen, Tuomo. Seurakunnan kasvatustyö sijaishuollon tukena: Kehitystarpeita lastensuojelun sijaisperheiden näkökulmasta. Kevät 2017, 29s., 1liite. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Kristillinen lapsi- ja nuorisotyön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK).

Tämä opinnäytetyö on tutkimus, jonka tarkoituksena oli selvittää lastensuojelun sijaishuollon ja seurakunnan kasvatusalojen palveluiden yhteistyötä sijaishuoltajien näkökulmasta. Tarkoituksena oli selvittää mitä seurakunnan palveluita sijaisperheissä käytetään, kuinka seurakunnan palveluista saadaan tietoa sekä miten seurakunnan palvelutarjontaa ja tiedottamista voisi sijaisperheiden näkökulmasta kehittää?

Tutkimus toteutettiin laadullisena kyselytutkimuksena vuoden 2016 sekä 2017 kevään aikana. Tutkimustietoa kerättiin sijaisperheiltä ensin sähköpostitse ja täydennettiin puhelimitse toteutetuin haastatteluin. Tutkimukseen osallistui yhteensä 8 sijaisperhettä.

Tutkimustulosten pohjalta voidaan todeta sijaishuoltajien olevan tyytyväisiä seurakunnan tarjoamiin lapsi-, perhe- ja nuorisotyönpalveluihin. Ainoatakaan kriittistä palautetta seurakunnan palveluista ei tullut. Myös nykyiset tiedotuskanavat koettiin riittäviksi, mutta perinteistä ”esitevihkosta”, josta löytyisivät kaikki seurakunnan viikkotoiminta, paikat, ajat ja vastuuhenkilöiden yhteystiedot kaivattiin useammassa vastauksessa.

Avainsanat: sijaishuolto, sijaisperhe, seurakunnan kasvatustyö

ABSTRACT

Javanainen, Tuomo. Welfare and education system of church as support for foster care: Needs for development from perspective of childprotections foster care families. Spring 2017, 29s., 1 Insert.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree programme of Social Services, Option in Christian Youth Work. Degree: Bachelor of Social Services.

The purpose of this study was to examine cooperation between child welfare and education system of church services, from the perspective of maternal assistants. Thesis describes what services from church foster care families uses, how they are informed about services and how church can improve their services and information from perspective of foster families.

The data collection was implemented as a qualitative survey during 2016 and Spring 2017. The research data were collected from foster care families, first by e-mail and supplemented by telephone interviews. The study involved total of eight foster care families.

Based on the research can be said that foster care families are satisfied what church offers to child, family, and youth services. There was none of critical feedback about church services. Also, the existing information channels were adequate, but the traditional "presented in booklet forming", that shows all the week activities, places, times and contact details to person who is in charge was missed in more than one answer.

Key words: foster care, foster care family, education system of church

SISÄLTÖ

1	Johdanto.....	5
2	Lastensuojelutyö	7
2.1	Sijaisperhe.....	9
2.2.	Sijaishuoltopaikan valinta	10
3	Kirkon kasvatustyö	11
4.	Kirkon kasvatustyö ja lastensuojelu yhteistyössä.....	13
5.	Tutkimuksen tavoite ja toteutus.....	16
5.1	Aineiston keruu	16
5.2	Tutkimuksen luotettavuus	17
6.	Tutkimustulokset	19
6.1	Seurakunnan palveluiden hyödyntäminen.....	19
6.2	Tiedon kulku ja sen kehittäminen	21
6.3	Seurakunnan palveluiden kehittäminen.....	23
7.	Pohdinta.....	25
	Lähteet.....	27
	Liitteet	29
	Kyselykaavake	29

1 JOHDANTO

Lastensuojelutyöllä halutaan taata jokaiselle lapselle tai nuorelle oikeus tasapainoiseen kehitykseen, turvalliseen ympäristön sekä erityiseen suojeluun. Käytännön lastensuojelutyötä määrittää lapsen tai nuoren henkilökohtaisten tarpeiden mukaan räätälöidyt asiakassuunnitelmat. (Lastensuojelulaki 2007.) Myös taloudellinen säästäminen ohjaa usein käytännön työskentelyä. Tämä korostaa lapsia ja nuoria työssään kohtaavien eri toimijoiden yhteistyön tärkeyttä.

Sijaisperheet ovat PRIDE-valmennuksen läpikäyneitä, lastensuojelun sijaishuollon alaisia yksityisiä toimijoita, jotka ovat vastaanottaneet kasvatettavakseen ja huolehdittavakseen huostaan otetun, perhesijoitusta tuekseen tarvinneen lapsen tai nuoren. Sijaishuollon tulee tarjota lapselle mahdollisuus tarvitsemaansa hoitoon ja aidon perheen omaisiin läheisiin ihmissuhteisiin sekä edistää hänen kokonaisvaltaista kehitystään turvallisessa ympäristössä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017).

Kirkko tunnetaan kasvatustyöstään. Myös kirkon kasvatustavoitteena on kokonaisvaltaisen kasvun ja hyvinvoinnin tukeminen. Kirkon lapsi- ja nuorisotyössä kasvatustoiminnan keskiössä on lisäksi myös kasteopetus. Kastekäsky ja kasteen sakramentti velvoittavat antamaan opetusta kristinuskosta, sen arvoista ja perusteista (Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 2012, 134–135.) Näin kristilliset arvot ja perinteet siirtyvät sukupolvelta toiselle. Kirkko haluaa kohdata jokaisen henkilön kokonaisuutena sekä tukea tämän fyysistä, psyykkistä, sosiaalista, emotionaalista ja hengellistä hyvinvointia. Käytännössä kirkko toteuttaa tätä perinteisen jumalanpalveluselämän sekä lapsi- ja nuorisotyön menetelmien lisäksi monin eri tavoin. Seurakunnat tukevat vanhempia kasvatustehtävässään suoraan esimerkiksi tarjoamalla muun muassa kerhotoimintaa sekä leirejä lapsille, mutta lisäksi myös perheille. Seurakunnat tarjoavat lisäksi perheneuvontaa, sekä tarvittaessa aineellista ja rahallista tukea. (Kirkkohallitus 2007, 4–6.) Kirkko siis tekee omalta osaltaan ennaltaehkäisevän lastensuojelutyötä.

Viime vuosina tuen tarpeessa olevien lasten, nuorten ja perheiden määrä on ollut kasvussa, samalla kun seurakuntien jäsen- ja kävijämäärät laskussa. Eri organisaatioiden välistä yhteistyötä on pyritty vahvistamaan eripuolilla maata ja sen merkitystä on alettu korostaa. Kuinka paljon sijaisvanhemmat käytännön tasolla hyödyntävät seurakunnan palveluita kokonaisvaltaisen kasvatuksen tukena? Kuinka seurakunnan toiminta vastaa sijaisperheiden erityistarpeisiin? Sekä miten sijaisperheet ovat saaneet tietoa seurakunnan tarjoamista palveluista, ja ovatko saaneet tietoa riittävästi? Tällä opinnäytetyöllä halusin hakea vastauksia näihin kysymyksiin yhteistyössä paikallisen erityisnuorisotyöntekijän sekä perhehoitajien liiton paikallisjaoston kanssa.

2 LASTENSUOJELUTYÖ

Lastensuojelu on sosiaalityön muoto, jonka tarkoituksena on taata alle 18-vuotiaalle lapselle tai 18–20-vuotiaalle nuorelle oikeus tasapainoiseen kehitykseen, turvalliseen ympäristön sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 2007, 1§). Lastensuojelutyö tukee lapsen vanhempia, kuten myös muita lapsen kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen täysipainoisessa kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lastensuojelulakiin vuonna 2014 tehdyn muutoksen mukaan lastensuojelutyö jaetaan ennaltaehkäisevään lastensuojelutyöhön sekä lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojelutyöhön, jota toteutetaan henkilökohtaisten tarpeiden ja asiakassuunnitelman mukaisesti (Lastensuojelulaki 2007, 3§).

Kunnan velvollisuus on järjestää lasten- ja nuorten hyvinvointia edistävää, lastensuojelua ennaltaehkäisevää tukea silloin, kun lapsi tai perhe ei vielä ole lastensuojelun asiakkaana (Lastensuojelulaki 2007, a3§). Ennaltaehkäiseviä lastensuojelun tukitoimia, jotka eivät edellytä perheeltä lastensuojelun asiakkuutta, on kunnallisissa peruspalveluissa, kuten äitiys- ja perheneuvolassa, terveydenhuollossa, päivähoidossa, kouluissa sekä nuorisotyössä, tarjottava erityinen tuki. Ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä on myös lapsen edun huomioon ottaminen suoraan perheen aikuisille suunnattujen palveluiden yhteydessä. Esimerkiksi arvioidaan mielenterveys- tai päihdepalveluiden piiriin tulleen vanhemman tai perheen kyky huolehtia lapsensa hyvinvoinnista sekä mahdollinen tarve erityisestä tuesta. (Lastensuojelulaki 2007, a3§.)

Lapsi-, ja perhekohtaisen lastensuojelun asiakkuus nousee vireille, jos perhe tekee sosiaalitoimelle hakemuksen. Lapsesta tehdään lastensuojeluilmoitus kun lastensuojelun työntekijä vastaanottaa pyynnön lastensuojelun tarpeen arvioinnista, on vastaanottanut sosiaalihuoltolain mukaisen ilmoituksen tai on muutoin saanut tiedon lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta. (Lastensuojelulaki 2007, 26§.) Viranhaltijatahoilla, kasvatusalan henkilöstöllä sekä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla on lastensuojelulain mukaan ilmoitusvelvollisuus viipymättä ja salassapitosäännösten estämättä, kun saavat tietoonsa lapsen jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttävät mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä. (Lastensuojelulaki 2007. 25§) Akuuteissa lastensuojelun tapauksissa arvio tarpeellisista toimista tehdään välittömästi muutoin sosiaalityöntekijä arvioi seitsemän vuorokauden sisällä tiedoksiannosta, onko syytä selvittää lastensuojelun tarvetta. Asiakassuhde lastensuojeluun aloitetaan välittömästi, jos sosiaalitoimessa joudutaan kiireellisiin lastensuojelun toimenpiteisiin tai kun sosiaalityöntekijä tekee päätöksen lastensuojelun tarpeen selvittämisestä. Lapsi- ja perhekohtaisia lastensuojelun tukitoimia ovat avohuollon tukitoimet, huostaanotto ja sijaishuolto. (Lastensuojelulaki 2007, 26§.)

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai lastensuojelulain 83 §:ssä tarkoitetun väliaikais määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. (Lastensuojelulaki 2007, 49§.)

2.1 Sijaisperhe

Sijaisperheet ovat lastensuojelun sijaishuollon alaisia yksityisiä toimijoita, perhehoitajia. Sijaisperhetyötä määrittelevät sosiaalihuoltolain, lastensuojelulaki sekä perhehoitajalaki. Sijaisperheeksi aikova perhe käy ennen lapsen tuloa perheeseen läpi tunnustetun PRIDE-valmennuksen. Valmennus antaa valmiuksia uudenaiseen perhe-elämään sekä valmiuksia toimia yhteistyössä sosiaalihuollon kanssa. Mikäli perhe valmennuksen jälkeen päättää ryhtyä sijaisperheeksi, saa perhe aloittaa kasvatustyön henkilökohtaisen sosiaalityöntekijän tukemana. (Suomen perhehoitopalvelut i. a.) Sijaisperheissä ei voida soveltaa lastensuojelulain määrittelemiä rajoitustoimenpiteitä. Ainoastaan lapsen yhteydenpitoa läheisiin voidaan rajoittaa, jos se katsotaan tarpeelliseksi. (Saastamoinen 2010, 9.)

Sijaishuollon perhehoidon järjestämisestä vastaava kunta tai kuntayhtymä on velvollinen järjestämään perhehoitajaksi aikovalle henkilölle tarvittavan ennakkovalmennuksen, perhehoitajan työnohjauksen sekä tarvittavan koulutuksen. Perhehoitajalle tulee nimetä vastuutyöntekijä jokaiselle hoidettavalle. Tämän tehtävänä on järjestää asiakkaalle perhehoidon aikana tarvittava tuki. Toimeksiantosopimuksen tulee kirjata myös perhehoitajalle mahdollisuus tavata vastuutyöntekijää sekä saada tältä tukea riittävästi. (Perhehoitajalaki 2015.)

Perhehoitaja on henkilö, joka järjestää kunnan tai kuntayhtymän toimeksiantosopimuksen perusteella kodissaan sosiaalihuoltolain mukaista perhehoitoa. Perhehoitajaksi hyväksytään henkilö, joka koulutuksensa, kokemuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksiensa puolesta katsotaan sopivaksi antamaan perhehoitoa. Ainakin toisella hoitopaikassa asuvista hoito- ja kasvatustehtäviin osallistuvista henkilöistä edellytetään tehtävään soveltuvaa koulutusta ja riittävää kokemusta hoito- tai kasvatustehtävistä. (Perhehoitajalaki 2015.) Sijaisperheiden lisäksi muita mahdollisia sijaishuollon sijoitusmuotoja ovat ammatilliset perhekodit, lastensuojelun laitoshuolto, lapsen sijoittaminen vanhemman mukana vankilan perheosastolle sekä lapsen sijoittaminen kotiin (Saastamoinen 2010, 7-22).

2.2. Sijaishuoltopaikan valinta

Sijaishuollolla tarkoitetaan lapselle järjestettävää kasvatusta kodin ulkopuolella, kun tämä on huostaanotettu, sijoitettu kiireellisesti tai väliaikaispäätyksellä. Sijaishuoltopaikan valintaa ohjaavat huostaanoton perusteet, lapsen henkilökohtaiset tarpeet sekä sisarus- ja läheissuhteiden ylläpitäminen ja hoidon jatkuvuus. Mahdollisuuksien mukaan sijaishuoltopaikan valinnassa huomioidaan myös lapsen kielellinen, uskonnollinen ja kulttuurinen tausta. (Lastensuojelulaki 2007,49–50§.)

Erityisesti pienten lasten kohdalla pyritään ensisijaiseksi hoitopaikaksi sijaisperhettä, mutta myös vanhempien lasten kohdalla mahdollisuutta perhehoitoon selvitetään aina. Sijaishuollon tavoitteena on vastata niihin lapsen yksilöllisiin tarpeisiin ja ongelmiin, jotka ovat johtaneet huostaanotto päätökseen. Samalla sijaishuollon tulee tarjota lapselle mahdollisuus tarvitsemaansa hoitoon ja aidon perheen omaisiin läheisiin ihmissuhteisiin, sekä edistää hänen kokonaisvaltaista kehitystään turvallisessa ympäristössä. Sijaishuolto on vaihtoehto henkilölle, jonka ei arvioida olevan fyysisen tai henkisen terveydentilansa mukaisesti laitoshoidon edellyttävien tukitoimien tarpeessa, mutta jonka hoito, kasvatust ja/tai huolenpito ei ole tarkoituksenmukaista hänen omassa kotonaan. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2017.)

Sijaishuollon tavoitteena tulee olla perheen jälleen yhdistäminen tulevaisuudessa. Siksi sijaishuoltopaikkaa valitessa on pyrittävä takaamaan myös lapsen ja läheisten välisen yhteydenpidon helppous. Toisinaan on kuitenkin lapsen edunmukaista valita sijaishuoltopaikka niin, että esimerkiksi etäinen sijainti mahdollistaa lapsen irtautumisen hänen kehityksensä kannalta vahingollisiin ihmissuhteisiin. (Aer 2012, 102.)

3 KIRKON KASVATUSTYÖ

Kasvatustyötä tekemällä kirkko on välittänyt kristinuskon perinnettä sukupolvilta toisille. Kirkon kasvatustyölle katsotaan löytyvän suoria perusteita Raamatusta. Näitä kasvatustyön lähtökohtia ovat esimerkiksi kaste ja lähetyskäsky (Matt. 28:18- 20), sekä lasten evankeliumi. (Mark.10:13- 16)(Kirkkohallitus 2008, 9- 10.) Kirkkohallituksen hyväksymä kasvatustyön mallijohtosääntö jakaa kirkon lapsi-, ja nuorisotyön rakenteen ikäryhmittäin. Alle 7-vuotiaiden kanssa tehtävä työ on lapsityötä, 7-13- vuotiaiden kanssa varhaisnuorisotyötä, 14- 17 nuorisotyötä, ja 18- 29 nuortenaikuistentyötä. (Kirkkohallitus 1995 § 1.) Lapsi-, ja nuorisotyötä ovat esimerkiksi erilaiset kerhot, koulu-, ja opiskelijatyö, rippikoulutyö ja erityisnuorisotyö (Kirkkohallitus 1995 § 2). Kirkon lapsi-, ja nuorisotyöntekijän virkaan valittavalta henkilöltä vaaditaan piispain kokouksen hyväksymä kelpoisuus (Kirkkohallitus 1995 § 4).

Kristillinen kirkko on ollut aikojen alusta asti kasvattava kirkko Kristuksen itsensä antaman esimerkin mukaisesti. Pienten, pääsääntöisesti alle kouluikäisten lasten ja heidän vanhempiensa kanssa tehtävää kasvatustyötä kutsutaan kirkon varhaiskasvatukseksi. Kirkon varhaiskasvatuksen toiminta on avointa kaikenlaisten kotien perheille. Varhaiskasvatustyössä yleisesti korostuu lapsilähtöinen, kokonaisvaltaisen kehityksen tukeminen, sekä kasvatuskumppanuus lapsen vanhempien kanssa. Näin kasvatustyössä tapahtuu kristinuskon perinteiden jakaminen eteenpäin. (Kirkkohallitus 2008, 9.)

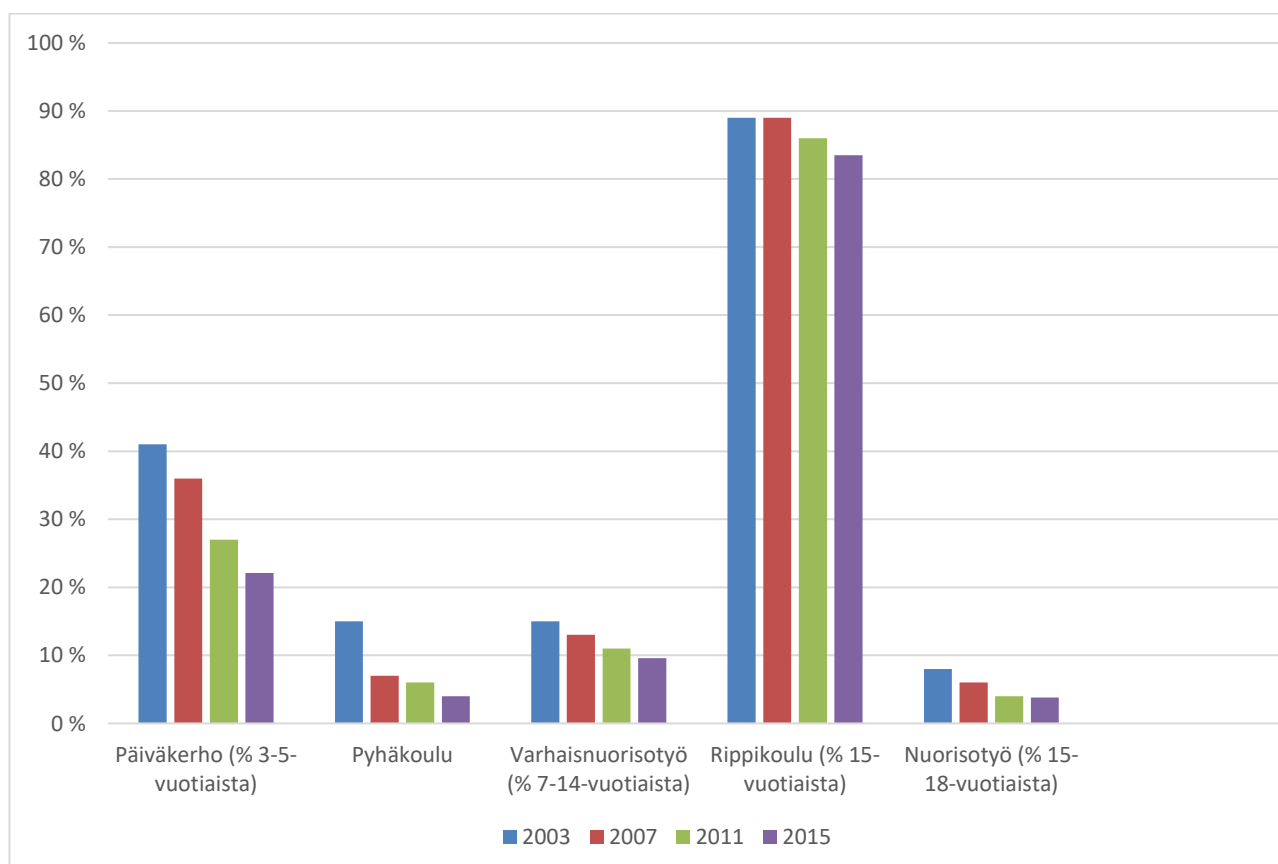
Kristillinen lapsi-, ja nuorisotyö ovat monialaisia ja moni menetelmäisiä kirkon työmuotoja joiden työtä voidaan tulkita useamman tieteenalan keinoin. Nuorisotyön kolme perus ulottuvuutta nimenomaan kasvattavan kirkon näkökulmasta ovat hengellisyys, pedagogisuus ja sosiaalisuus. Osa-alueiden painotukset saattavat vaihdella erilaisten työmuotojen ja työskentelymenetelmien välillä, mutta kaikkien kolmen ulottuvuuden kombinaatiosta syntyy täysvaltainen nuorisotyö. (Launonen 2008, 232.) Kirkon nuorisotyö on perinteisesti ollut lähtökohteisesti kristillistä kasvatusta, kasteopetusta. Parhaimmillaan tämä ilmenee käytännön tasolla läsnäolona lapsen, nuoren ja koko perheen arjessa. Tavoitteena on välittää perheelle rakkautta ja huolenpitoa. Turvallisen ja luottavaisen ilmapiirin puitteissa ohjataan lasta ja nuorta oman elämänsä suunnittelussa itsenäisesti, mutta myös kehittämään yhteisiä asioita. (Launonen & Pesonen 2005, 269-270.)

4. KIRKON KASVATUSTYÖ JA LASTENSUOJELU YHTEISTYÖSSÄ

Uudistettu lastensuojelua käsittelevä lainsäädäntö on siirtänyt lastensuojelun painopistettä ”vahinkojen korjaamisesta” varhaisen tuen ja ennaltaehkäisevän työn suuntaan. Lisäksi on vahvistettu lapsen, sekä perheen asemaa ja oikeuksia, mutta myös erilaisten toimivien tahojen yhteistyötä perheiden tukemiseksi. Lasten ja nuorten ongelmien määrä on kasvanut runsaasti viime vuosikymmenien aikana, joka on korostanut tarvetta laaja-alaiselle yhteistyölle viranomaisien, järjestöjen, sekä seurakuntien kesken lasten ja perheiden tukemiseksi. (Kirkkohallitus 2007,3.) Yhteisenä pyrkimyksenä on ennaltaehkäisevin tukitoimin edesauttaa kehittyvien ongelmien ratkaisemisessa sekä puuttua niihin riittävän ajoissa niin, että lapsen etu toteutuu (Kirkkohallitus 2008, 4).

Vaikka kirkon kasvatustavoitteena on kokonaisvaltaisen kasvun ja hyvinvoinnin tukeminen, on kirkon lapsi- ja nuorisotyössä kasvatustoiminnan keskiössä kasteopetus. Kastekäsky, ja kasteen sakramentti velvoittavat antamaan opetusta kristinuskosta, sen arvoista ja perusteista. (Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 2012, 134-135.) Kirkon kasvatustyön ja yhteiskunnallisen uskontokasvatuksen oleellisin ero on siinä, että kirkon kasvatustyö pyrkii tukemaan ihmisen identiteetin muodostumista kristillisen uskon pohjalta. Tarkoituksena on se, että kristinuskon toimii luottamusta luovana apuvälineenä identiteetin kehittymiselle ihmisen itsensä ollessa vuorovaikutuksessa itsensä, sekä kristillisen uskon sisältöjen kanssa (Halme 2008,184-185). Kristinuskon sisältöihin pääsee eri ikävaiheissa perehtymään esimerkiksi kerhotoiminnassa, pyhäkouluissa tai rippileirillä.

Ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön tavoitteina on vaikuttaa lapsen kasvuolosuhteisiin, sekä niin koko perheen kuin lapsen oman hyvinvoinnin tukeminen. Tämä edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja hyvinvointia. Myös kirkko haluaa kohdata ihmisen kokonaisuutena. Hyvinvoinnin tasapainon saavuttamiseksi kirkon oppien mukaan on tuettava fyysistä, psyykkistä, sosiaalista, emotionaalista, sekä hengellistä hyvinvointia. Tältä kantilta kirkko tarjoaa ennaltaehkäisevää tukeaan perinteisen jumalanpalveluselämän, sekä lapsi-, ja nuorisotyön menetelmien lisäksi monin eri tavoin. Esimerkiksi tukemalla vanhempia kasvatustehtävässään suoraan tarjoamalla muun muassa kerhotoimintaa ja leirejä lasten lisäksi myös perheille. Seurakunnat tarjoavat myös perheneuvontaa, sekä tarvittaessa myös aineellista ja rahallista tukea. (Kirkkohallitus 2007, 4-6.) Seurakunnan henkilökunnalla on myös tarvittaessa lastensuojelulain § 25 mukainen ilmoittamisvelvollisuus. Lisäksi kirkko oli mukana verkostossa toimimassa Opetusministeriön 2007-2011 toteuttamassa lapsi- ja nuorisotyön kehittämissuunnitelmassa (Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 2012, 138).

Kaavio 1.0 Seurakunnan kasvatustyön tavoitavuus prosentteina. (Kirkkohallitus 2015, 2-11).

Yhtä aikaa, kun huoli lapsien ja perheiden pärjäämisestä on ollut kasvussa, voidaan kaavion perusteella todeta, että seurakuntien tarjoamien kasvatuksen palveluiden tavoitavuus ollut valtakunnallisesti laskussa. Vaikka rippikoulujen kokonaiskävijämäärä on pysynyt suurena, on siinäkin suuntaus selkeästi alaspäin. Eniten vuodesta 2003 eteenpäin ovat prosentuaalisesti tavoitavuudessa laskeutneet päiväkerhot sekä pyhäkoulut.

Vuonna 2011 tehtyyn Gallup Ecclesiastica -kyselyyn vastanneista 40 prosenttia kertoi saaneensa kotona kristillisen kasvatuksen. 15-24-vuotiaista näin koki kuitenkin vain 21 %, kun yli 65-vuotiaista vastanneista prosentti määrä oli yli puolet, 52 %. (Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 2012, 138.) Nämä tutkimustulokset sekä seurakunnan kasvatusalojen tavoitavuusprosenttikaavion huomioon ottaen voidaan pitää todennäköisenä, että entistä harvempi lapsi pääsee kokemaan kristillisen kasvatuksen osana kasvua ja kehitystään. Mistä lapsi tai nuori silloin voi hakea ja saada luottamusta sekä turvaa identiteetin kehittymisen eri vaiheissa varsinkin, jos kotona on vielä huolia ja murheita?

5. TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TOTEUTUS

Tutkimuksen ensisijaisena tehtävänä oli selvittää sijaisperheiden tiedonsaantia seurakunnan palveluista. Oleellista oli saada tietoa myös siitä, miten sijaisperheet ovat hyödyntäneet seurakunnan palveluita lapsen kokonaisvaltaisen kasvatuksen tukena. Lisäksi haluttiin selvittää kuinka tätä yhteistyötä ja tiedonkulkua voitaisiin sijaisperheiden näkökulmasta kehittää. Kysely suunniteltiin niin, että saatiin vastauksia näihin kolmeen teemaan:

1. **Käyttöaste:** Käyttävätkö sijaisperheet seurakunnan kasvatustyön palveluja ja mitä palveluja käytetään?
2. **Tiedon kulku ja sen kehittäminen:** Miten sijaisperheet ovat saaneet tiedon seurakunnan tarjoamista palveluista? Entä kuinka tieto seurakunnan palveluista tavoittaisi sijaisperheet paremmin?
3. **Palveluiden kehittäminen:** Kuinka seurakunta voisi kehittää palveluitaan sijaisperheiden näkökulmasta?

5.1 Aineiston keruu

Lastensuojelun asiakkaita koskevan vahvan salassapitosäännösten takia tutkimusmenetelmäksi yhteistyössä toimineiden luottamushenkilöiden ehdotuksesta valikoitui keväällä ja syksyllä 2016 sähköpostitse toteutettava laadullinen kyselytutkimus. Näin pyrittiin samalla turvaamaan tutkittavien yksityisyyden suoja. Kyselykaavake muodostui lähes yksinomaan avokysymyksistä (liite 1.). Kaavake lähetettiin perhehoitajien liiton paikallisjaostossa luottamustehtävissä toimineelle henkilölle, joka välitti kaavakkeen kaikille 28 tutkimusalueella toimivalle sijaishuoltajalle. Sijaisperheisiin lähetetty sähköpostiviesti piti sisällään kyselykaavakkeen sekä saatekirje. Saatekirjeessä esiteltiin opinnäytetyötä yhteistyössä tekevät tahot sekä opinnäytetyön tarkoitus.

Ensimmäinen sähköpostituskierron helmikuussa 2016 tuotti yhden vastauksen. Tästä syystä keväällä 2016 toteutettiin vielä toinen kyselykierron. Toinen kierron tuotti yhden lisävastauksen. Tässä vaiheessa päätettiin odotella kesän yli ja yrittää kolmannen kerran syksyllä 2016, koulujen uusien lukukausien sekä seurakunnan uusien toimintakausien alettua. Kolmas sähköpostikierron elo- syyskuun taitteessa 2016 tuotti jälleen vain yhden vastauksen. Keskusteluja muista mahdollisista tavoista täydentää tutkimusmateriaalia käytiin syksyn 2016 aikana. Haastavan tilanteesta teki lastensuojelua turvaava tiukka salassapitosuoja.

Tammikuussa 2017 päädyttiin täydentämään tutkimusaineistoa puhelinhaastatteluin. Puhelimitse haastateltaviksi valikoitui yhteistyötahon ehdotuksesta 5 sijaisperhettä, joiden numerotiedot olivat jo valmiiksi julkisia. Näin pidettiin kiinni yhteistyötahon omasta salassapitovelvollisuudestaan eikä yksittäisiä tutkimuslupa sopimuksia tarvittu. Kaikki viisi sijaishuoltajaa vastasi puhelinhaastatteluun.

5.2 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimusta ja sen luotettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon useampia näkökulmia. Ensinnäkin lastensuojelutyölle on ominaista, että asiakkuussuhteet voivat muuttua nopealla aikavälillä. Tällainen nopean aikavälin vaihtelu on erityisesti ominaista vastaanottokodeille, mutta esimerkiksi myös päivystävillä sijais- ja kriisiperheille, joita tutkimushenkilöihin on voinut mahdollisesti kuulua.

Toisaalta kartoitettava aihe on niin henkilökohtainen, että vastauksiin voivat vaikuttaa niin sijaisvanhempien, sijaisperheessä asuvien lasten ja nuorten, kuin myös heidän biologisten vanhempiensa asenteet kirkkoa kohtaan. Nämä seikat yhdessä mahdollistavat sen, että tutkimustulokset voivat muuttua paljon lyhyessäkin ajassa, vaikka sama tutkimus toistettaisiin samalla alueella. Myös vastaajien sattumanvaraisuus voi vaikuttaa lopputulokseen.

Neljän aineistonkeruukierroksen perusteella kerätty kyselyaineisto voidaan jakaa kahteen ryhmään: tutkimukseen osallistuneisiin ja siihen osallistumattomiin. Osallistumattomat voidaan vielä jakaa kahteen ryhmään: niihin perheisiin jotka kieltäytyivät vastaamasta, sekä niihin joita ei syystä tai toisesta tavoitettu. (Porkka 2004, 22.)

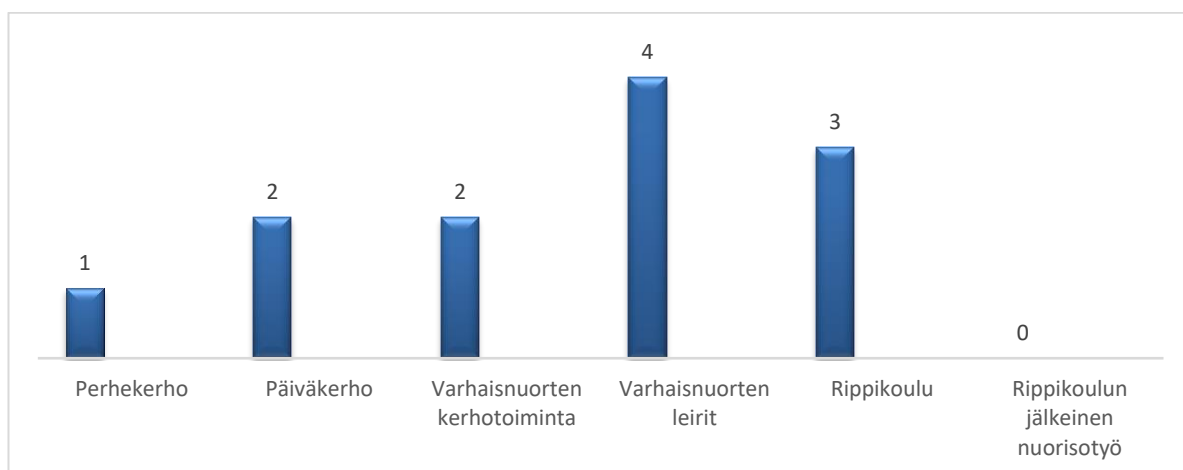
Edellä mainitut tekijät ovat kaikki enemmän tai vähemmän tutkijasta riippumattomia tekijöitä. Mahdollista on myös, että yhtenä syynä osallistumattomuuteen olisi ihmisten kyllästyminen kyselytutkimuksiin vastailuun. Myös haastattelutavaksi valikoitunut sähköpostitse toteutettu kysely on varmasti vaikuttanut vastausprosenttiin. Sähköposti helposti hukkuu roskapostin sekaan tai unohtuu vastaanottajalta, jos viestin lukuhetkellä ei juuri ole aikaa vastata kyselyn kysymyksiin. (Porkka 2004, 22–23.)

Kaikki puhelinhaastatteluihin valitut viisi sijaisperhettä tavoitettiin. Kaikki puhelimeen vastanneet myös vastasivat haastatteluun. Puhelinhaastattelut nostivat vastanneiden määrän yhteensä kahdesaan sijaisperheeseen. Koska kaikki kolme sähköpostitse saatua vastausta tulivat suoraan tutkijalle, voidaan olla varmoja siitä, ettei puhelimitse haastateltu samoja ihmisiä.

6. TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Seurakunnan palveluiden hyödyntäminen

Tutkimukseen osallistuneista kahdeksasta sijaisperheestä viidessä käytettiin seurakunnan palveluja. Kolmessa ei tällä hetkellä käytetty. Eniten käytössä olivat varhaisnuorten leirit, mutta myös rippikoulua, varhaisnuorten kerhotoimintaa, päiväkerhoja sekä perhekerhoja käytettiin aktiivisesti. Mielenkiintoinen yksityiskohta on se, ettei rippikoulun jälkeisen nuorisotyöhön osallistunut yhtään nuorta.

Kaavio 2. Kävijämäärät seurakunnan järjestämin toiminnoittain.

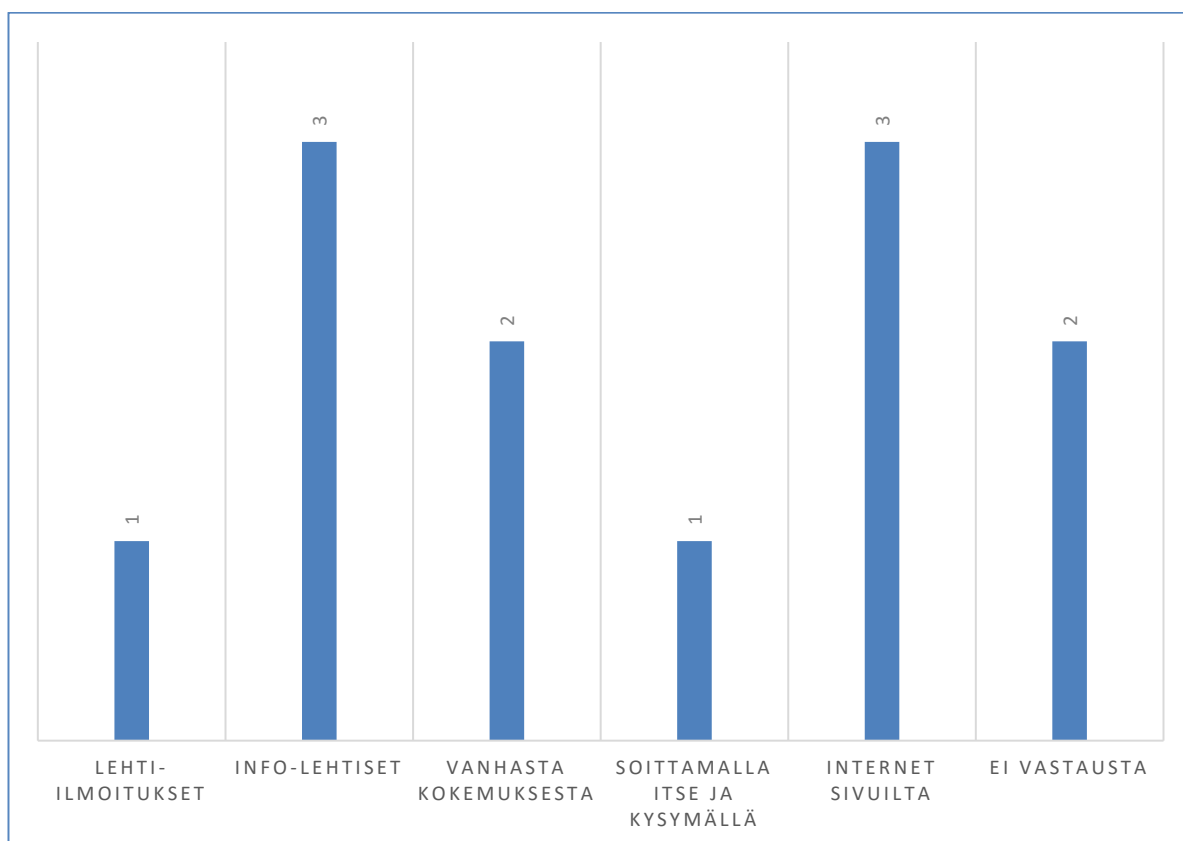
Verrattuna valtakunnallisiin prosenttiosuuksiin, on tässä paikallisessa selvityksessä yhtäläisyyksiä ja eroja. Tietenkään näin pienellä otannalla, sekä vain kävijämäärällisesti tarkasteltuna lukema ei ole suoraan verrannollinen valtakunnalliseen tilastoon, mutta suuntaviivoja voidaan vertailla. Valtakunnallisesti Rippikoulutyö on suosituin työmuoto, ja se on vahvasti edustettuna myös tässä tutkimuksessa. Kahdessa perheessä rippikoulu oli käyty tai aloitettu vuoden 2016 aikana. Lisäksi yksi perhe, joka ei muutoin seurakunnan palveluita käyttänyt, kertoi nuoren olevan menossa rippikouluun tullessaan vuoden päästä kyseiseen ikään. Rippikoulun jälkeiseen nuorisotyöhön ei ollut syystä tai toisesta yhdessäkään sijaisperheessä nuori osallistunut.

Varhaisnuorten leiritoiminta oli tutkimuksen mukaan eniten sijaisperheiden lapsia tavoittanut seurakunnan työmuoto. Työmuotoa käytti aktiivisella neljä sijaisperhettä. Vastauksissa mainittiin myös varhaisnuorten kerhotoiminta. Myös seurakunnan lapsi- ja perhetyön piirissä päivä- ja perhekerhoihin riitti aktiivisia kävijöitä. Varhaisnuorisotyön sekä lapsi-, ja perhetyön toimintojen suosio voi selittyä sillä, että erityisesti pienten lasten kohdalla pyritään löytämään ensisijaiseksi sijaishoitopaikaksi sijaisperhettä (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2017). Tällöin lapset ovat mahdollisesti useammin lapsi- ja perhetyön tai varhaisnuorisotyön ikähaarukassa.

Niiltä sijaisperheiltä, joissa ei seurakunnan palveluita käytetty, kysyttiin mahdollista syytä miksi ei. Näissä perheissä koettiin, ettei heillä ole ollut seurakunnan palveluille tarvetta. Yhdessä kolmesta kerrottiin lasten olevan päiväkotikäisiä, toisessa lasten harrastavan niin paljon, että myös kotona rauhoittumiselle tulee jättää aikaa ja kolmannessa vastauksessa tätä ei perusteltu sen tarkemmin. Kuitenkin yksi perhe ilmoitti heidän nuorensa olevan menossa Rippikouluun vuoden päästä, kunhan tulee rippikouluikänsä. Mahdollisista sijaisperheiden vanhemmista tai biologisista vanhemmista lähtöisin olevista uskontoon, tai kirkkoon liittyvistä arvoriitidoista ei ainakaan vastauksien perusteella löytynyt viitteitä.

6.2 Tiedon kulku ja sen kehittäminen

Riippumatta siitä, ilmoittiko sijaisperhe käyttävänsä seurakunnan palveluita vai ei, heiltä kaikilta kysyttiin, mistä he ovat saaneet tietoa seurakunnan tarjoamista palveluista. Esiin nousi viisi erilaista tiedotuskanavaa.

Kaavio 3. Tapa, jolla sijaisperhe on saanut tietoa seurakunnan toiminnasta.

Parhaiten sijaisperheet olivat kokeneet saavansa tietoa perinteisistä info-lehtisistä ja internetistä. Vanha kokemus seurakunnan toiminnasta oli toisiksi eniten vaikuttanut tekijä. Mielenkiintoista oli huomata, että perinteiset lehdessä julkaistavat kirkolliset ilmoitukset, eivät olleet kiinnittäneet kuin yhden sijaisperheen huomion.

Alueen seurakuntayhtymän internetsivut saivat kritiikkiä. Internetsivuja pidettiin aluksi hieman sekavina, mutta pienen opettelun jälkeen asiansa ajavilta. Vastajat pitivät seurakunnan tiedottamista riittävänä, minkä kanssa kyllä tulee toimeen, jos on tarvetta seurakunnan palveluille ja näkee itse hieman vaivaa.

Peräti neljässä vastauksessa kuudesta esille nousi tehokkaana viestintätapana kotiin toimitettavat infolehtiset. Toivottiin syksyllä kotiin tulevaa infopakettia. Esimerkkinä kolmessa käytettiin koulusta kotiin tuotavia esitteitä, neljäs muotoili vastauksensa näin:

Perinteinen kotiin tuleva vihkonen, missä olisi kaikkien toiminnan paikat, kellonajat, ilmoittautumisohjeet, sekä ohjaavan henkilön yhteystiedot.

Nykytrendi tiedotuksessa on tiedottamisen siirtäminen internettiin. Tätä perustellaan ihmisten lisääntyneellä internetin käytöllä, luonnonvarojen säästämällä sekä taloudellisuudella. Tutkimuksen perusteella sijaisperheissä kaivattiin selkeää, perinteistä, konkreettista informaatiota. Koulussa ilmeisesti edelleen jaettavat infolehtiset ovat toimiva tapa, mutta tämä rajaa tiedotuksen ulkopuolelle sellaiset perheet joilla ei ole kouluikäisiä lapsia. Ratkaisu ongelmaan voisi olla laajempi informaatiivihkonen, joka kattaisi niin lapsi- ja perhetyön, varhaisnuorisotyön sekä nuorisotyön. Toivottiin, että tällainen jaettaisiin vuosittain postitse kaikille lapsiperheille.

6.3 Seurakunnan palveluiden kehittäminen

Tiedonkulun kehittämisen lisäksi sijaisperheiltä pyydettiin palautetta seurakunnan palveluiden kattavuudesta. Heiltä kysyttiin toiveita siitä, minkälaista toimintaa he toivoisivat seurakunnan tarjoavan. Kolmella kahdeksasta ei ollut tarjota mitään kehitettävää. Yksi kommentoi vastauksessaan asiaa näin:

Seurakunta järjestää paljon hyviä asioita. Mitään tiettyä kehittämis-ideaa en osaa kertoa.

Kahdessa muussakin vastauksessa keuhuttiin seurakunnan tekevän hyvää työtä:

Seurakunta tekee jo nyt paljon hyviä asioita sijaisvanhemman näkökulmasta. Se voi olla viikon ainut hetki vapaata, kun vie lapset kerhoon ja pääsee itse hetkeksi tekemään omia juttuja.

Toisessa kommentissa seurakunta sai kehuja myös sellaisesta perheestä, jossa ei seurakunnan palveluita käytetty:

Vaikka meillä lapset eivät käy seurakunnan toiminnoissa niin ajattelisin, että seurakunnalla on aika kattava tarjonta lapsille ja nuorille, jos vaan ymmärtää itse niihin tarttua.

Seurakunnalla on siis tuloksien mukaan peruspalvelutarjonta hyvällä tasolla. Vastauksissa esiin nousi selkeästi arvostusta seurakunnan toimintaa kohtaan, myös sellaisilta sijaisperheiltä joissa seurakunnan palveluita ei juuri tällä hetkellä aktiivisesti käytetty. Sijaisperheissä arvostettiin korkealle seurakunnan leiri-, ja kerhotoimintaa, joka mahdollistaa lasten ja nuorten toimimisen yhdessä, turvallisessa ympäristössä. Tällaista, teemoitettua toimintaa toivottiin entisestään lisää. Kritiikkiä seurakunnan toiminnasta ei ollut yhdessäkään vastauksessa. Ei edes niiden sijaisperheiden vastauksissa, joissa seurakunnan palveluita ei aktiivisesti syystä tai toisesta käytetty.

Seurakunnan palveluista puhuttaessa, toiminnan kehittämisehdotuksissa toistui kaksi teemaa. Puolet vastanneista toivoi leiritoiminnan lisäämistä niin, että aina riittäisi paikkoja kaikille leirille haluaville. Aina näin ei valitettavasti ole. Toinen toive, joka tuli esille kahdessa vastauksessa, liittyy kerhotoimintaan. Perinteiset kokki- ja liikuntakerhot keräsivät kehuja, näiden rinnalle toivottiin lisää erilaisia teemoitettuja kerhoja kuten askartelu- tai käsityökerhoa. Pääasia molempien kehittämisehdotusten taustalla olisi vastausten mukaan se, että tarjolla olisi mahdollisimman paljon mielekästä tekemistä yhdessä toisten lasten kanssa, turvallisessa ympäristössä.

7. POHDINTA

Tutkimuksen toteuttaminen oli pitkä ja kivinen prosessi, josta ei vastoinkäymisiä puuttunut. Tutkimusaika venyi pitkäksi, mutta tutkimustuloksia lukiessani olen positiivisesti yllättynyt lukemastani. Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että sijaisperheissä arvostetaan seurakunnan tarjoamia palveluita kasvatus-työnoilla. Seurakunnan koetaan tarjoavan lapsille ja nuorille mielekästä, kokonaisvaltaista kasvua tukevaa tekemistä. Lisäksi sijaishuoltajat kokevat myös itse hyötyvänsä välillisesti seurakunnan palveluista, sillä lasten ollessa kerhossa tai leirillä saavat he itse aikaa tehdä omia juttujaan ja hengähtää. Nämä pienet hetket omaa aikaa ja rauhaa voivat olla äärimmäisen tärkeässä roolissa sijaishuoltajan oman työssä jaksamisen ja hyvinvoinnin kannalta ”vapaapäivien” ollessa vähissä.

Toisaalta voidaan todeta, että vaikka moderni tiedottamisen linja on siirtää kaikki tarvittava informaatio internettiin, ei sitä välttämättä koeta tehokkaimmaksi tavaksi palveluiden kuluttajan silmin. Vaikka perinteinen yksinkertainen informatiovihkonen voi tekovaiheessa maksaa sekä käyttää luonnonvaroja enemmän kuin sähköinen ilmoitus, koetaan se edelleen käyttäjän näkökulmasta selkeämpänä ja helpompana tapana saada informaatiota.

Tutkijan näkökulmasta voidaan tehdä saman tyyppinen havainto. Modernimpi tapa, sähköpostihaastattelu ei tuottanut vastauksia yhtä hyvällä prosentilla kuin tässä tapauksessa perinteisempi puhelinhaastattelu. Tähän voi vaikuttaa myös suomalaisten ihmisten alueelliset luonne erot. Ystävällinen ja arvostava keskusteluote tutkimukseen osallistuvan henkilön kanssa aidossa, reaaliaikaisessa vuorovaikutuksessa ilman kasvokontaktiakin toimi lopulta paremmin. Olisi voinut kuvitella tutkimukseen osallistumisen olleen helpompaa täysin anonyyminä sähköpostitse.

Koen, että minulla on muodostunut useamman vuoden työkokemuksen myötä melko vahva ammatillinen identiteetti. Tähän en usko opinnäytetyön tekemisen vaikuttaneen juuri ollenkaan. Tarkka tutustuminen ajantasaiseen lastensuojelua ja perhehoitoa koskevaan lainsäädäntöön on tuonut ehkä hieman lisää lakituntemusta, mutta muutoin tieteellinen pohjatyöskentely ei juuri tuonut itselleni paljoakaan uutta.

Isompana oppina jonka opinnäytetyöstäni sain, on ehdottomasti se, ettei ikinä kannata luovuttaa. Tämä täytyisi muistaa myös työelämässä sinä hankalana päivänä, kun tuntuu siltä, ettei siihen asiakas lapseen tai nuoreen tunnu millään järjen sana tehoavan. Todellisuudessa aidolla välittämällä ja inhimillisellä kohtaamisella voidaan tehdä sen kovan ulkokuoren, defenssin alla isoja asioita, vaikka se ei juuri siinä hetkessä näy. Tutkimusaineiston keruu mielestäni korosti jälkikäteen itselleni juuri tätä inhimillisen kohtaamisen merkitystä. Tässä maailman ajassa, jossa ihmiset entistä enemmän uppoutuvat älypuhelimensa, ja tablettiensa maailmoihin oli haasteita saada heidän huomiotaan sähköisesti.

Lastensuojelun sekä seurakunnan kasvatustyön kentällä tehdään arvokasta työtä paremman, turvallisemman tulevaisuuden eteen. Ajoittain tilanne voi tuntua haastavalta, jopa mahdottomalta, mutta niin kauan kun työelämässä riittää koulutettuja, aidosti välittäviä työntekijöitä tulevaisuus näyttää hieman kirkkaammalta.

LÄHTEET

- Aer, Janne 2012. Lastensuojelu oikeus. Helsinki:
Sanoma Pro Oy.
- Halme, Lasse 2008. Uskonto ja kasvatus vuorovaikutuksena.
Helsinki: LK-kirjat/ Lasten keskus OY.
- Kirkkohallitus 2015. Varhaiskasvatus-, nuoriso- ja rippikoulutyö 2015. Viitattu
24.01.2017. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/BA8BBF38E78B703EC22576F70034E12F/\\$FILE/Varhaiskasvatus_nuoriso_ja_rippikouluty_o_2015_VALMIS.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/BA8BBF38E78B703EC22576F70034E12F/$FILE/Varhaiskasvatus_nuoriso_ja_rippikouluty_o_2015_VALMIS.pdf)
- Kirkkohallitus 2008. Kirkko ja lastensuojelutyö: Tausta-aineistoa
varhaisesta tukemisesta ja lastensuojelusta kirkon työntekijöille.
Viitattu 24.01.2017. <http://www.nuortenkeskus.fi/binary/file/-/fid/384>
- Kirkkohallitus 1995. Lapsi- ja nuorisotyön/kasvatustyön mallijohtosääntö.
- Kirkon kasvatus ja nuorisotyö/Kirkkohallitus 2008. Lapsi on osallinen. Kirkon
varhaiskasvatuksen kehittämisen asiakirja.
- Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 2012. Haastettu kirkko: Suomen evankelis-
luterilainen kirkko vuosina 2008–2011.
- Lastensuojelulaki 2007/ 0417, 13.4.2007. Viitattu 14.05.2016.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Launonen, Pekka & Pesonen Marja, 2005. Koulutuksen haasteet – katekeetas-
ta kasvatuksen ammattilaiseksi. Teoksessa Terhi Paananen &
Hans Tuominen (toim.) Nuorisotyön käsikirja. Helsinki: Kirjapaja,
267–279.
- Launonen, Pekka 2008. Kasvattava ja palveleva kirkko – kristillinen lapsi- ja
nuorisotyö historian murrosvaiheessa. Teoksessa Jouko Porkka
(toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: LK-kirjat/ Las-
ten keskus OY, 221–234.
- Perhehoitajalaki 2015/0263, 20.3.2015. Viitattu 20.05.2016.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150263>
- Porkka, Jouko 2004. On kunnia olla isonen – Suomen evankelis-luterilaisen
kirkon isostoiminta 2000-luvun alussa. Helsinki: Kirkkohallituksen
julkaisuja.

Saastamoinen, Kati 2010. Lapsen asema sijaishuollossa – käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Publishing Oy, 7-22.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2012. Lastensuojelu. Viitattu 14.05.2016.
http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/lastensuojelu.

Suomen perhehoitopalvelut i. a. Sijaisperhetoiminta. Viitattu 15.05.2016.
<http://suomenperhehoitopalvelut.fi/sijaisperheeksi>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017. Lapsen yksilöllisen tarpeen kartoittaminen. Viitattu 02.03.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuoltopaikan-valinta/lapsen-yksilollisen-tarpeen-kartoittaminen>.

LIITTEET

Kyselykaavake

Käykö perheeseesi sijoitettu lapsi tai nuori seurakunnan toiminnassa? Kyllä/Ei

Jos vastasit kyllä: Missä kaikessa seurakunnan toiminnassa lapsi/nuori käy?

Jos vastasit ei: Onko erityistä syytä miksi ei?

Miten olette saaneet tietoa seurakunnan toiminnasta?

Millä tavoin tiedon kulkua voisi mielestänne parantaa?

Minkälaista toimintaa toivoisitte seurakunnan tarjoavan?